

فرا تحلیل مطالعات انجام شده پیرامون نقش نهاد خانواده در بزهکاری، جرم و اعتیاد به مواد مخدر فرزندان^۱

فرزاد پرهوده^۲

چکیده

مقدمه: با توجه به نتایج متفاوت مطالعات انجام شده در زمینه رابطه نهاد خانواده و بزهکاری‌های اجتماعی و جرم فرزندان و متغیر بودن اندازه‌های اثر در آنها، این مطالعه با هدف، فرا تحلیل مطالعات انجام شده در زمینه نقش نهاد خانواده (محیط، ناسازگاریها، تنش‌ها، رفتار و اعمال آنها) در بزهکاری، جرم و اعتیاد فرزندان صورت گرفته است. **روش تحقیق مطالعه حاضر؛** فرا تحلیل بوده است. فرا تحلیل به دنبال تحلیل تحلیل هاست. بدین صورت که نتایجی از مطالعات انجام شده توسط پژوهشگران را جمع آوری، ترکیب، تحلیل و در نهایت به نتیجه منسجمی از مجموع مطالعات با استفاده از روش‌ها و آزمونهای تحلیلی می‌رسد. جامعه آماری پژوهش حاضر تمامی مطالعاتی بوده است که در زمینه جرم، بزهکاری و اعتیاد طی سالهای ۱۴۰۱-۱۳۹۰ انجام شده بود و در نهایت با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند، ۱۰ مورد از مطالعاتی که منطبق با موضوع مورد تحلیل و متناسب برای ورود به فرا تحلیل بودند، انتخاب شدند. به منظور تدوین خروجی نتایج و تحلیل از نرم افزار 'CMA2' استفاده است. **یافته‌ها و نتیجه گیری؛** با توجه به یافته‌های خروجی شاخص Q کوکران و سطح معناداری (۰.۰۰۰) و رد فرض صفر (H0) ناهمگنی مطالعات تأیید و برای ادامه فرایند تحلیل از مدل اثر تصادفی استفاده شده است. میزان اندازه اثر کل در مدل اثر تصادفی (۰.۶۵۶) بوده است که با توجه به نقاط برش شاخص کوهن این مقدار در سطحی مطلوب و بزرگ برآورد شده است. بنابراین نقش خانواده در بزهکاری، جرم و اعتیاد فرزندان با ضریب همبستگی یا اندازه اثر کل (۰.۶۵) در فاصله اطمینان حداقل (۰.۵۲) و حداکثر (۰.۷۵) و با توجه به سطح معناداری (۰.۰۰۰) با اطمینان (۰.۹۹) تأیید می‌شود. همچنین با توجه به مقادیر شاخص رگرسیون اگر و مقدار P مرتبط به عنوان مهمترین شاخص سوگیری فرا تحلیل و نمودار قیفی، تقارن پراکندگی و عدم سوگیری انتشار مطالعات مورد بررسی، با سطوحی از کمترین انحراف استاندارد در سطحی نسبی تأیید شده است.

واژگان کلیدی: خانواده، بزهکاری، جرم، اعتیاد، فرا تحلیل، اندازه اثر، سوءگیری انتشار.

^۱ تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۴/۹ - تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۶/۲۴

^۲ دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی، دانشگاه بوعلی سینا همدان، دبیر جامعه

شناسی، کرمانشاه، ایران. fparhode66@gmail.com

Meta-analysis of the studies conducted around The role of the family institution in children's delinquency, crime and drug addiction

Farzad Parhodeh¹

Introduction: Considering the different results of the studies conducted in the field of the relationship between the family institution and social delinquencies and children's crime and the variability of the effect sizes in them, this study aims to; The meta-analysis of the studies conducted in the field of the role of the family institution (environment, incompatibilities, tensions, their behavior and actions) in children's delinquency, crime and addiction has been done. **The research method** of the present study; It has been meta-analysis. Meta-analysis follows the analysis of analyses. In this way, the results of the studies conducted by the researchers are collected, combined, analyzed and finally a coherent result is reached from all the studies using analytical methods and tests. The statistical population of the current research was all the studies that were conducted in the field of crime, delinquency and addiction during the years 1390-1401, and finally, using the purposeful sampling method, 10 of the studies that were relevant to the subject of analysis and suitable for entering the meta-analysis were selected. "CMA2" software is used to compile the output of the results and analysis. **findings and conclusions;** According to the output findings of Cochran's Q index and the significance level (0.000) and rejection of the null hypothesis (H0), the heterogeneity of the studies was confirmed and the random effect model was used to continue the analysis process. The total effect size in the random effect model was (0.656), which according to the cut points of Cohen's index, this value is estimated at a favorable and large level. Therefore, the role of the family in children's delinquency, crime and addiction is confirmed by the correlation coefficient or total effect size (0.65) in the minimum (0.52) and maximum (0.75) confidence interval and according to the significance level (0.000) with confidence (0.99). Also, according to the Egger regression index values and the related P value as the most important index of meta-analysis bias and the funnel plot, the symmetry of dispersion and lack of publication bias of the studied studies has been confirmed with levels of the lowest standard deviation at a relative level.

Keywords: family, delinquency, crime, addiction, meta-analysis, effect size, dissemination abuse.

¹ PhD student in Sociology of Iran, Bu Ali Sina University of Hamadan, Secretary of Social Sciences, Kermanshah, Iran. fparhode66@gmail.com

مقدمه و بیان مسئله

یکی از مسائلی که در دنیای مدرن افراد یک جامعه درگیر آن هستند گرایش به جرم و بزهکاریهای اجتماعی به شکل‌های مختلف از جمله؛ اعتیاد به مواد مخدر، الکلیسم، وندالیسم، پرسه زنی‌های شبانه، تجاوز، نزاع، آتش افروزی و غیره بوده است. وقوع بزهکاریهای اجتماعی و جرایم بخصوص در جوانان و نوجوانان به یک نگرانی اجتماعی بزرگ تبدیل شده است که ناشی از عوامل مختلف در سطوح خرد و کلان است. که کشور ما هم از این قاعده مستثنی نبوده و همواره در سراسر کشور بارها شاهد وقوع چنین پدیده‌هایی بوده‌ایم.

بزهکاری در معنای لغوی خود، عملی اشتباه است که ناشی از ترک تکلیف قانونی یا انجام عمل اشتباهی است که قابل جرم انگاری نیست و این اصطلاح بیشتر برای کودکان و خردسالان به کار می‌رود. بزهکاری اما از نظر اصطلاحی معنایی بسیار نزدیک به جرم دارد، اما دلیل اطلاق آن برای سنین پایین، این است که به دلیل روح ساده و لطیف آنها، مجرم و مجرم تلقی کردن آنها، ناشایست است و به همین دلیل از واژه بزهکار برای اعمال مجرمانه آنها استفاده می‌شود. و در مواردی نیز اصطلاح بزهکار به فردی اطلاق می‌شود که مرتکب جرمی نشده باشد، اما عموماً فردی ضد اجتماعی است (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۶).

در دوره‌های مختلف زندگی انسان، اگرچه برخی سنت‌ها و آداب و رسوم را نادیده گرفته و قانون را زیر پا گذاشته یا مرتکب جرم شده‌اند، اما بزهکاری هرگز یکی از معضلات حاد اجتماعی نبوده است. در قرون اخیر افزایش بزهکاری به ویژه ارتکاب جرایم خشن به عنوان یکی از معضلات اجتماعی مطرح شده و افکار عمومی را به شدت نگران کرده است. بر اساس گزارش‌های سازمان ملل، سالانه نرخ جرم و جنایت در جهان ۵٪ افزایش می‌یابد که بیشتر از نرخ رشد جمعیت است. جرایم علیه اموال که معمولاً ۷٪ جرایم را تشکیل می‌دهند، ۳٪ افزایش یافته است که ۶۰ تا ۷۰ درصد این جرایم توسط کودکان و نوجوانان کمتر از ۱۸ سال انجام شده است. سن اعتیاد به ۱۲ تا ۱۴ سالگی کاهش یافته و انحرافات در کودکان کمتر از ۱۰ سال در حال افزایش است (اگنیو و برزینا^۱، ۱۹۹۷).

پیشرفت تکنولوژی زندگی سنتی جوامع مختلف را دگرگون کرده و نظام جهانی شهرها و روستاها را تغییر داده است. پیشرفت در حمل و نقل، شبکه‌های مخابراتی و رسانه‌های جمعی در دورافتاده ترین نقاط جهان، روستاییان را از مزایا و راحتی زندگی شهری آگاه ساخته و آنها را تشویق به کوچ به شهرها کرده است تا از کار طاقت فرسای روستا رهایی یابند. نامبردگان در

¹ . Agnio and Barzina

بدو ورود به شهرها به دلیل کمبود مسکن و عدم توانایی در اجاره مسکن، مجبور به اسکان در حاشیه شهرها هستند. این افراد در اشتغال با مشکلات عدیده‌ای مواجه هستند، شرایط سخت زندگی در شهرها در کنار اقبال کم درآمد و بیکاری آنها را تحت فشار قرار می‌دهد (عوامل بیرونی). از این رو برای کسب درآمد فرزندان مجبور به کار در مشاغل کاذب می‌شوند. کودکان و نوجوانان که طبیعتی منعطف دارند، به دلیل اینکه سعی در حذف آداب و رسوم سنتی و ارتباطات انسانی و عاطفی دارند، تحت تأثیر عوامل اجتماعی قرار می‌گیرند و به تدریج اعمال و رفتار خود را تغییر می‌دهند. این امر باعث درگیری بین دو نسل می‌شود و سرآغاز درگیری‌ها و اختلافات بین اعضای خانواده می‌شود و محیط را متشنج می‌کند. در این شرایط هیچ نهادی برای رشد و تکامل شخصیت کودک وجود ندارد. کودکان و نوجوانان از خانه فرار و به خیابان ورود کرده و در چنگ دوستان ناباب گرفتار خواهند شد. علاوه بر وضعیت اسفبار خانواده فقدان محبت، سوء تغذیه، بی توجهی به مراقبت‌های بهداشتی، عدم دسترسی به تفریح، بیکاری و... نیز عواقب جدی برای کودک ایجاد می‌کند (ویدوم، ۱۹۸۹).

همه دانشمندان علوم اجتماعی اعم از جامعه‌شناسان یا روانشناسان بیش از هر عامل دیگری بر آگاهی از خانواده و اهمیت بی بدیل آن تاکید دارند. اگرچه از تأثیر مدرسه، گروه همسالان، رسانه‌های جمعی و... غافل نمی‌شوند، اما نقش خانواده را مؤثرتر می‌دانند. زیرا فرد فرآیند فرهنگ‌پذیری را در خانواده می‌آموزد و خانواده ابتدایی ترین مکان شکل‌گیری رفتارهای فردی و تکامل افراد است. در حالی که سایر عوامل بیشتر در اجتماعی شدن افراد دخیل هستند. فروید معتقد بود که شخصیت انسان از سه جزء تشکیل شده است: نهاد، خود و فراخود بازنمایی درونی شده ارزش‌ها و اخلاقیات جامعه است که توسط والدین آموزش داده شده است. سوپرایگو در واقع وجدان فرد است و درباره درستی یا نادرستی اعمال فرد قضاوت می‌کند (گاربارینو و پلانتز^۱، ۱۹۸۶). بنابراین، از آنجایی که پیوندها و روابط بین اعضای خانواده با روابط رایج خارج از خانواده بسیار متفاوت است و فرد از بدو تولد تحت تأثیر آنها قرار می‌گیرد و همچنین به دلیل تأمین بسیاری از نیازهای روانی و مادی توسط این نهاد، بعنوان پشتوانه بزرگ انسان برای حضور در جامعه بزرگتر تلقی می‌شود و به همین علل نقش آن از همه عوامل محیطی مهمتر است. طبیعتاً هر چه تفاوت بین والدین و نوجوانان بیشتر باشد، رفتارهای ناسازگار ضد اجتماعی بیشتری از خود نشان خواهند داد. ویژگی‌هایی مانند مسئولیت‌پذیری، عشق، ثبات و استقلال تنها در افرادی دیده می‌شود که دارای عزت نفس مثبت و روابط خانوادگی خوب هستند و به دنبال روابط خوب، احساس امنیت، محیط خانه را

^۱ . Garbarino and Plantz

نسبت به افراد دلسوزتر می‌کند و افراد از طریق آن هویت خود را توسعه می‌دهند. (شمببیتا، ۱۳۸۹). رفتارهای والدین و اعضای خانواده نیز در نوع واکنش افراد مؤثر است. این واکنش‌ها نقش بسزایی در زمینه شکل‌گیری شخصیت در بزرگسالی دارند. نوجوانان در این سن باید خودشناسی و استعدادهای خود را بشناسند و این مستلزم حضور والدین است که می‌خواهند در این راه به آنها کمک کنند. در غیر این صورت آنها به طور غیر فعال در جامعه درگیر خواهند شد (گاسین^۱، ۱۹۰۰). اینجاست که مشکل نحوه تربیت افراد به وجود می‌آید.

این مطالعه از آنجایی حائز اهمیت است که نگرانی افراد یک جامعه به شدت تحت تأثیر شرایط اجتماعی، اقتصادی، روحی و روانی، محیطی و خانوادگی قرار دارد. از آنجایی که نیروی انسانی یک جامعه، آینده آتی آن ملت هستند و پیشرفت یک ساختار نیازمند سلامت روحی، روانی، محیطی و جسمی افراد آن جامعه است، بنابراین باید در راستای برآورده کردن نیازهای عاطفی، مادی و شرایط زندگی برای اعضای سازنده یک جامعه گام برداشت. همچنین نتیجه ممکن است برای افراد جامعه در بهبود رفتار خود برای بازپروری مفید باشد و آنها بتوانند اهمیت خود را بعنوان نیروی سازنده و مؤثر در توسعه کشور درک کنند که کاملاً این امر، نوعی احساس تعهد و مسئولیت را در آنها ایجاد می‌کند. همچنین از این اطلاعات می‌توان در راستای تدوین و اجرای برنامه‌های آموزشی و درمانی در سطوح مختلف رسمی و غیر رسمی جامعه از خانواده تا مدارس، دانشگاه‌ها و مراکز مشاوره و روان درمانی به منظور پیشگیری از جرم، بزهکاری و پدیده‌هایی نظیر اعتیاد و کاهش میزان اثرهای منفی عوامل خانوادگی در بزهکاری فرزندان یک جامعه استفاده کرد. بنابراین، مطالعه حاضر باهدف فراتحلیل مطالعات انجام شده در زمینه نقش خانواده در سوق دادن فرزندان به سمت جرم و بزهکاری انجام شده است.

ادبیات نظری پژوهش

رویکردهای فردگرایانه زیست‌شناختی و روان‌شناختی^۲ بر روی عوامل شخصیتی، رفتاری و زیستی و به طور کل انحراف را ناشی از ویژگی‌های فردی دانسته‌اند. از نگاه روانشناسی و زیستی بزهکارانی که دارای اختلالات روانی هستند به سه گروه عمده تقسیم می‌شوند؛ بزهکاران روان رنجور (دارای وسواس تفکر و عمل هستند و معمولاً دزدان بیمارگونه و ولگردان پرسه زن را شامل می‌شود)، بزهکاران دارای اختلال منش (ستیزه جو، تحریک پذیر، دنبال

^۱ . Gasin

^۲ . Biology and Psychology

لذت‌های آنی، به لحاظ احساسی بی تفاوت و مرتکب انواع بزهکاریهای اجتماعی می‌شوند) و بزهکاران روان پریش (این گروه دارای اختلالات دوقطبی، نقایص عقلی و آسیب‌های فکری شدید، معمولاً آگاهی آنچنان از خود ندارند و مرتکب رفتارهای مثل تجاوز جنسی و قتل عمد می‌شوند) (محمدی اصل، ۱۳۸۵: ۱۱۰-۱۰۹ و ۵۵).

جامعه‌شناسان اغلب رفتار انحرافی را خارج از ویژگی‌های فردی دیده و بر زمینه‌های گروهی متمرکز شده‌اند. جامعه‌شناسان معتقدند که میزان قابل توجهی از جرم و جنایت و رفتار انحرافی ماهیت اجتماعی داشته و به نهادها و سازمان‌های اجتماعی وابسته‌اند. آن‌ها بر روابط درونی میان هم‌نوابی و انحراف در زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی متفاوت تأکید داشته و اغلب به پدیده جرم و جنایت و بزهکاری به عنوان امری نسبی می‌نگرند. زیرا به خصوص جوامع مدرن، حاوی تعداد زیادی خرده فرهنگ‌های متفاوت هستند و رفتاری که نسبت به موقعیت خرده فرهنگی خاص هم‌نوا تلقی می‌شود، ممکن است در زمینه‌های خرده فرهنگی دیگر به عنوان رفتاری انحرافی شناخته شود (گیدنز^۱، ۱۳۷۳: ۱۳۹).

تئوری‌های جامعه‌شناختی^۲، براساس طبقه‌بندی "هاگان"^۳ "از نظریات جامعه‌شناسی انحراف، به سه رویکرد تقسیم شده است که عبارتند از: ۱. رویکرد کارکردی ساختی^۴ ۲. رویکرد کنش متقابل نمادین^۵ ۳. رویکرد تضاد^۶.

تئوری‌های کارکردگرایی ساختاری بر روی نهادهایی مانند خانواده و مدرسه که به اجتماعی کردن افراد به منظور هم‌نوا کردن رفتار آن‌ها با ارزش‌های اصلی جامعه می‌پردازند، تمرکز می‌کند. این نظریه‌ها به این مسئله می‌پردازند که چرا برخی از افراد از طریق انجام رفتارهای انحرافی به مقابله با توافق‌های جمعی می‌پردازند؟ چرا بعضی از افراد از ارزش‌هایی که برای اکثریت جامعه مهم است، سرپیچی می‌کنند؟ نظریه‌های یادگیری اجتماعی، کنترل، بی‌سازمانی اجتماعی، فرصت‌های متفاوت، خرده فرهنگی و آنومی که زیر مجموعه این رویکرد می‌باشند، به این سؤالات به شیوه‌های متفاوت پاسخ می‌گویند. از نظر تعامل گرایان، کجرو یا منحرف به کسی اطلاق می‌شود که از جانب سایر افراد جامعه مورد مؤاخذه قرار گرفته باشد. این دیدگاه به فرد کجرو، انگیزه‌ها، فشارها و تعامل بین او و کسانی که وی را منحرف قلمداد می‌کنند، توجه دارد. تعامل گرایان، چگونگی و عللی که، اشخاص و گروه‌ها

1. Giddens

2. Sociological

3. Hagan

4. Constructive function

5. Symbolic interaction

6. Conflict

منحرف دانسته می شوند را مورد بررسی قرار می دهند. تئوری های کنش متقابل نمادین رفتار انحرافی، از تأکید بر ارزش‌ها به تأکید بر معناها و تعاریف برای تبیین رفتار انحرافی تغییر جهت داده‌اند و در مواردی برخی از آن‌ها، از این امر پا فراتر گذاشته و توجه اصلی‌شان را از تأکید بر معناها و تعاریف کسب شده جهت انجام رفتارهای انحرافی توسط منحرفان به طرف تمرکز بر نقش‌هایی که عوامل رسمی کنترل اجتماعی در تحمیل معانی و تعاریف نمادین رفتار انحرافی بر افراد بازی می کنند، تغییر داد ه‌اند. سرانجام رویکرد تضادگرا که به نوعی با نظریه های برچسب زنی ارتباط دارند، اغلب روی نقش گروه های اجتماعی مسلط در تحمیل برچسب های قانونی بر اعضای گروه های اجتماعی حاشیه ای تمرکز می کنند و سعی دارند به این سؤال جواب دهند که چرا و چگونه این اتفاق می افتد؟ در این تئوری‌ها، نابرابری و ظلم به عنوان علل بزهکاری دانسته شده است (گلیچین، ۱۳۸۵: ۱۲۷).

پژوهش‌ها نشان می‌دهد، غالباً بین بزهکاران و والدینشان ارتباط و درک متقابل و یا محبت وجود ندارد. والدین از فرزندان خود چندان انتظاری ندارند و در بین این خانواده‌ها بی‌اعتنایی، سهل‌انگاری و اختلاف عقیده زیادی وجود دارد. گرچه مطالعات نشان می‌دهد که بین از هم پاشیدگی خانواده‌ها و میزان وقوع بالای بزهکاری ارتباطی وجود دارد، اما در عین حال نتیجه تحقیقات در این زمینه نشان داده است که احتمال وقوع بزهکاری در خانواده‌هایی که از هم پاشیده نیستند ولی خصومت متقابل، بی‌اعتنایی و بی‌احساسی بین آنها وجود دارد، بیشتر از خانواده‌های از هم پاشیده‌ای است که بین آنها محبت و حمایت متقابل وجود دارد (کیگان و دیگران، ۱۳۷۴: ۶۱۷).

اندرسون (۲۰۰۰)؛ فرآیندهای اجتماعی زیادی وجود دارد که اساساً به مواجهه و یادگیری رفتار پرخاشگرانه و خشونت آمیز کمک می‌کند. شکست در موفقیت‌های اجتماعی و تحصیلی به طرق مختلف باعث ایجاد ناامیدی می‌شود. این مشکلات معمولاً به دلیل شدت پرخاشگری بسیار زیاد ایجاد می‌شود که منجر به برخوردهای آزاردهنده با والدین، مربیان و... می‌شود. در عواقب این امر، کودکان بیشتر وقت خود را با سایر افراد ناسازگار می‌گذرانند. الگوی رفتار پرخاشگرانه بیشتری دارند. این عوامل عبارتند از: شرایط اقتصادی پایین، منطقه بهم ریخته، هم‌تایان مجرم، عدم نظارت صحیح و ایمن، قرار گرفتن در معرض برنامه‌های خشونت آمیز. والدین جنایتکار و حمایت اجتماعی ضعیف و غیره. تفاوت‌های افراد نیز از طریق پرخاشگری و خصومت آنها تشخیص داده شده است. دموت و براون (۲۰۰۴)؛ به دلیل عدم کنترل والدین و

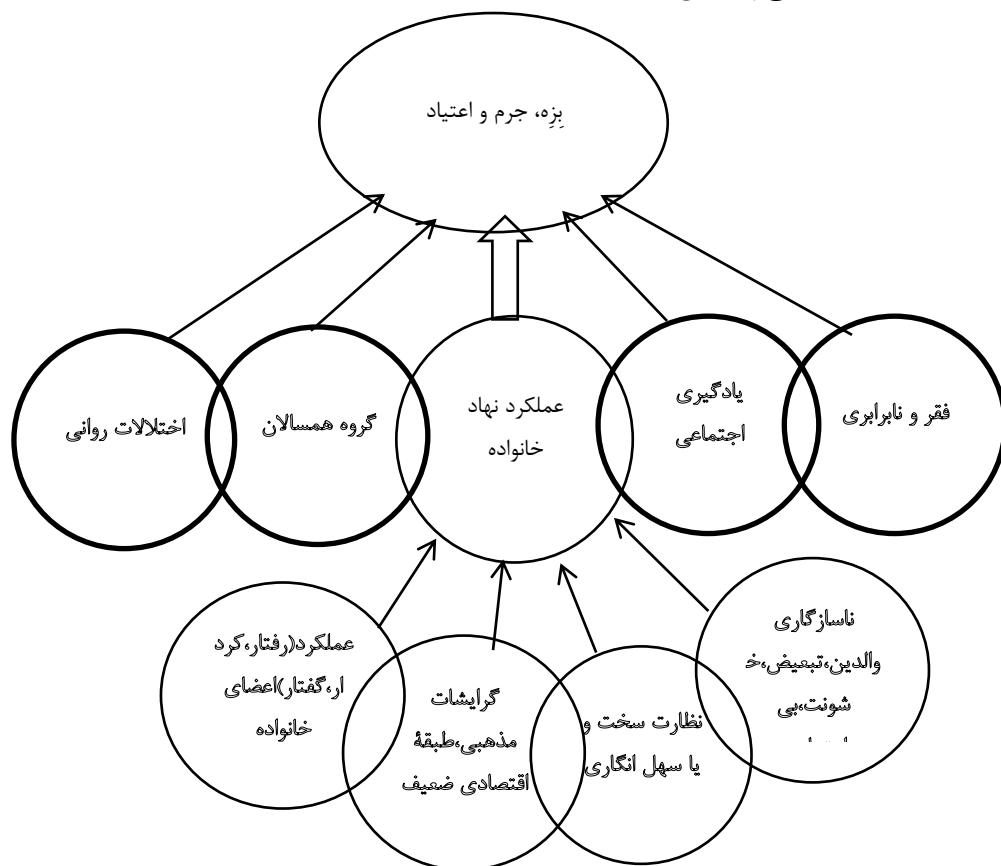
1. Anderson

2. Demort and Brown

نبود رابطه خوب بین فرزندان و والدین آنها عامل پیوستن به هر باند تبهکاری و قانون شکنی ماهر می‌شود. سختگیری بیش از حد و خشونت خانگی از سوی والدین برای حفظ نظم و انضباط در بین فرزندان نیز در ایجاد بزهکاری نقش دارد. برخی از والدین تمایلات مجرمانه دارند و با فرزندان خود آزار جسمی یا جنسی می‌کنند که نشان می‌دهد والدین نیز دارای اجتماعی شدن نامناسب و سایر اختلالات روانی هستند. علاوه بر این، قرار گرفتن در معرض خشونت در خانه‌ها نیز پیش بینی کننده قوی بزهکاری در میان افراد است. لوبر و استوتهمر^۱ (۱۹۸۶)؛ معتقدند، داشتن والدین مجرم، سخت گیری بیش از حد به خاطر نظم و انضباط، سهل انگاری والدین، بد رفتاری والدین، عدم نظارت مناسب والدین، خشونت در سنین پایین، ازدواج در سنین پایین والدین، رفتار والدین، استفاده از مواد مخدر توسط والدین، نوعی اختلال روانی توسط والدین، ترتیب تولد، اندازه خانواده، ساختار خانواده، تحصیلات خانواده، و وضعیت اقتصادی خانواده. بنابراین؛ محیط خانواده اولین محیطی است که فرد در آن رشد می‌کند و هنجارها را می‌آموزد. اگرچه عوامل متعددی در بروز بزهکاری در کودکان و نوجوانان دخیل هستند، اما در گام اول این خانواده‌ها هستند که نقش تعیین کننده‌ای در سرنوشت فرزندان خود دارند، به گونه‌ای که می‌توانند کودک را به راه راست هدایت کنند.

^۱ . Luber and Stothammer

مدل مفهومی پژوهش

روش شناسی پژوهش

روش تحقیق پژوهش حاضر فراتحلیل^۱ بوده است. فراتحلیل به دنبال تحلیل تحلیل هاست. بدین صورت که نتایجی از مطالعات انجام شده توسط پژوهشگران را جمع آوری، ترکیب و تحلیل و در نهایت به نتیجه منسجمی از مجموع مطالعات با استفاده از روش‌ها و آزمونهای تحلیلی می‌رسد. جامعه آماری پژوهش حاضر تمامی مطالعاتی بوده است که در زمینه بزهکاری، جرم و اعتیاد افراد طی سالهای ۱۴۰۱-۱۳۹۰ به ثبت رسیده بود. روش نمونه‌گیری به شکل نمونه‌گیری هدفمند بوده است. به این صورت که از بین مطالعات مورد بررسی در پایگاههای مطالعاتی، در نهایت ۱۰ نمونه از مطالعاتی که منطبق با موضوع

¹. Meta-analysis

مورد تحلیل و متناسب برای ورود به فراتحلیل بودند، انتخاب شدند. به منظور تدوین خروجی نتایج و تحلیل از نرم افزار 'CMA2' استفاده است. برای آزمون همگنی نتایج مطالعات و انتخاب یکی از مدها، از بین دو مدل مدنظر در فراتحلیل از شاخص Q کوکران استفاده شده است. همچنین برای ارزیابی میزان تأثیر و اهمیت هریک از مطالعات مورد بررسی از شاخص‌های حساسیت و تجمعی استفاده شد. در نهایت برای اعتبار فراتحلیل، تقارن پراکندگی مطالعات و بررسی سوءگیری (از جمله انتشار) از شاخص‌های مهم در این زمینه مثل اگر، بگ و مژمدار و نمودار فانل پلات استفاده شده است. جدول شماره یک کلیتی از مطالعات مورد بررسی را نشان می‌دهد؛

جدول شماره ۱: مشخصه‌های مطالعات مورد بررسی

N	عنوان مطالعه	پژوهشگران	مجله، فصلنامه، سال نشر	جامعه آماری	حجم نمونه	روش نمونه گیری	تکنیک جمع آوری داده ها	ماهیت مطالعه
۱	بررسی عوامل خانوادگی مؤثر بر گرایش نوجوانان ۱۲ تا ۱۸ ساله به بزهکاری	سیف اله فرزانه شهرام ملانیا جلودار اسماعیل زمانی راد	فصل نامه مطالعات جامعه شناسی جوانان/سال ۶/شماره ۹۴/۱۸/تابستان	نوجوانان ۱۲ تا ۱۸ ساله کانون اصلاح و تربیت گرگان	۵۸	تمام شماری	پرسش نامه	مقاله
۲	رابطه جو عاطفی خانواده و جهت گیری مذهبی با گرایش به اعتیاد	پرویز عسگری سحر صفرزاده مریم قاسمی مفرد	دوفصلنامه-مطالعات اسلام و روان شناسی ۱۳۹۰/	دانشجویان دانشگاه آزاد واحد اهواز	۲۰۰	تصادفی طبقه ای	پرسش نامه	مقاله
۳	نقش خانواده بعنوان عامل و مانع بزهکاری (با تأکید برنظم درون خانواده)	مسعود چلبی توران روزبهانی	پژوهش نامه علوم انسانی/بهار ۹۰/شماره ۲۹	نوجوانان پسر و دختر شهر تهران	۲۴۰	اتفاقی خوشه‌ای سیستماتیک	مصاحبه سازمان یافته و پرسش نامه	مقاله پژوهشی
۴	تعارض زناشویی والدین و گرایش به سوء مصرف مواد نوجوانان: نقش تعدیل کننده افسردگی و ذهن آگاهی	سلمان زارعی	فصلنامه اعتیاد پژوهی/ دوره ۱۶/ شماره ۶۳ / ۱۴۰۱	دانش آموزان نوجوان پسر شهر نورآباد	۳۲۹	خوشه‌ای چندمرحله	پرسش نامه	مقاله پژوهشی

1. Comprehensive meta-analysis

مقاله پژوهشی	پرسش نامه	تصادفی ساده	۲۵۰	جوانان شهرستان ورامین	فصلنامه مطالعات جامعه شناسی جوانان/ سال پنجم/ شماره ۱۵ / ۱۳۹۳	احمد رضایی بهروز اسلامی ملیحه مهدی پور	نقش خانواده در گرایش جوانان به اعتیاد	۵
مقاله پژوهشی	پرسش نامه	تصادفی ساده	۲۶۰	مردان زندانی شهر اردبیل	مطالعات علوم اجتماعی ایران/ سال ۱۲/ شماره ۴۴/ بهار ۱۳۹۴	لیلا عظیمی جعفر ابراهیمی حمداله عزیزی	بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر ارتکاب نوع جرم	۶
مقاله پژوهشی	پرسش نامه	تصادفی ساده	۳۸۴	جمعیت شهری بالای ۱۵ سال ساکن مناطق ده گانه تبریز	مطالعات جامعه شناسی/ سال هفتم/ شماره بیست و ششم/ بهار ۱۳۹۴	جواد علی اکبر پور فیروز راد	بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با میزان گرایش به ارتکاب جرم در مناطق دهگانه تبریز	۷
مقاله پژوهشی	پرسش نامه	خوشه‌ای چند مرحله ای	۳۶۰	دانش آموزان مقطع متوسطه شهر زنجان	پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی/ سال پنجم/ شماره پیاپی ۴۱ / شماره سوم/ ۱۳۹۵	داود فاطمی عارف رحیمی موسی سعادت‌ی محمد عباس زاده	بررسی نقش خانواده در بزهکاری فرزندان (مطالعه موردی نوجوانان پسر شهر زنجان)	۸
مقاله پژوهشی	پرسش نامه	خوشه‌ای و تصادفی	۴۱۰	دانش آموزان مقطع متوسطه شهر کرج	فصلنامه اعتیاد پژوهی سوء مصرف مواد/ سال نهم/ شماره سی و چهارم/ تایلستان ۱۳۹۴	هادی سلیمی شیوا گوهری فاطمه کرمانشاهی موسی جاودان	پیش بینی گرایش به اعتیاد بر اساس مدل فرایند و محتوای خانواده در دانش آموزان	۹
مقاله پژوهشی	پرسش نامه سنجش خانواده مک ماستر	در دسترس	۳۰۰	نوجوانان کانون اصلاح و تربیت تهران	فصلنامه دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی/ سال ۲۱/ شماره ۴/ پیاپی ۱۳۹۹/۸۲	آرمیندخت احمدی سید مهدی صابری سید سعید پورنقاش علی اکبر ارجمند نیا	تأثیر عملکرد خانواده بر بروز بزهکاری در نوجوانان کانون اصلاح و تربیت شهر تهران	۱۰

جدول شماره (۱): چک لیستی از مشخصه‌های مطالعات مورد بررسی طی ۱۰ سال گذشته در مورد بزهکاری، جرم و اعتیاد و رابطه محیط و ناسازگاریهای نهاد خانواده با آنها بوده است. که ۴ مورد از این مطالعات مرتبط به بحث بزهکاری اجتماعی نوجوانان، ۴ مورد مربوط به بحث اعتیاد و ۲ مورد هم مربوط به بحث کلی جرم در بین جوانان و نوجوانان بوده است. هریک از مطالعات صورت گرفته در شهرهای متفاوت با جامعه آماری متفاوت به انجام رسیده است. در اغلب مطالعات برای جمع آوری داده‌ها از روش پیمایش و تکنیک پرسش نامه محقق ساخته

و از قبل موجود) دارای اعتبار صوری و برطبق نظر داوران معتبر و با گویه‌های دارای آلفای (مناسب) استفاده شده بود. مطالعه نخست دارای کمترین حجم نمونه و مطالعه نهم دارای بیشترین حجم نمونه بوده است. ۱۰۰٪ مطالعات دارای ماهیت مقاله علمی پژوهشی بوده اند. جامعه آماری اکثریت، مطالعات را نوجوانان و بعد جوانان تشکیل داده اند. شهر تهران دوبار در این مطالعات با جامعه آماری متفاوت مورد مطالعه بوده است. و شهرهای تبریز، اهواز، کرج، زنجان، اردبیل، ورامین، نورآباد و گرگان هر کدام یکبار مورد مطالعه بوده اند. روش های نمونه گیری اکثریت از نوع نمونه گیری های احتمالی (خوشه ای چندمرحله، تصادفی، سیستماتیک و طبقه بندی) بوده است. در دو مورد از مطالعات هم در کنار این روش ها از نمونه گیری غیر احتمالی (اتفاقی، در دسترس) استفاده شده است. به لحاظ تکنیک جمع آوری داده ها ۱۰۰٪ درصد مطالعات از تکنیک پرسش نامه در کنار سایر روش ها مثل مصاحبه ساخت یافته استفاده شده است.

جدول شماره ۲: اندازه و وزن هر یک از مطالعات در مدل اثر ثابت
The size and weight of each study in the fixed effect model

Study	Year	Statistics for each study					Correlation and 95% CI		Relative weight	Relative weight
		Correlation	Lower limit	Upper limit	Z-Value	p-Value	Total			
Farzaneh&all	1394.	0/589	0/390	0/735	5/014	0/000	58			1/99
Asgari&all	1390.	0/497	0/385	0/595	7/654	0/000	200			7/14
Chalapi&all	1390.	0/820	0/774	0/858	17/809	0/000	240			8/58
Rezaei&all	1393.	0/888	0/859	0/912	22/197	0/000	250			8/95
Azimi&all	1394.	0/418	0/312	0/514	7/138	0/000	260			9/31
Ahmadi&all	1399.	0/750	0/696	0/796	16/768	0/000	300			10/76
Zarei	1401.	0/290	0/188	0/386	5/391	0/000	329			11/81
Fatemi&all	1395.	0/670	0/609	0/723	15/319	0/000	360			12/93
Akbar-p&all	1394.	0/705	0/651	0/752	17/122	0/000	384			13/80
Salimi&all	1394.	0/573	0/504	0/635	13/153	0/000	410			14/74
		0/653	0/632	0/674	41/057	0/000				

Meta Analysis

نتایج جدول و نمودار شماره (۲) نشان می‌دهد که، مطالعه رضایی و همکاران با اندازه اثر (۰.۸۸) بیشترین نقش و مطالعه زارعی با (۰.۲۹) کمترین نقش در اندازه اثر کل داشته‌اند. همانطور که در نتایج جدول شماره (۲) مشهود است، مطالعات دارای وزن متفاوت و نا همگون داشته‌اند و این امر متأثر از حجم نمونه هر یک از مطالعات بوده است. به این صورت که هر چه به مطالعات انتهایی جدول نزدیک می‌شویم، بر روی نمودار مطالعات وزن بیشتری را به خود اختصاص داده‌اند. به گونه‌ای برطبق آده‌های مدل اثر ثابت (جدول ۲) هر مطالعه‌ای که از حجم نمونه بیشتری برخوردار بوده است در تحلیل وزن بیشتری را به خود اختصاص داده است.

جدول شماره ۳؛ وزن هر یک از مطالعات در مدل اثر تصادفی
Table No. (3); The weight of each study in the stochastic effect model

Study	Year	Statistics for each study					Correlation and 95% CI		Relative weight	Relative weight
		Correlation	Lower limit	Upper limit	Z-Value	p-Value	Total			
Farzaneh&all	1394.	0/589	0/390	0/735	5/014	0/000	58		8/93	
Asgari&all	1390.	0/497	0/385	0/595	7/654	0/000	200		9/98	
Chalapi&all	1390.	0/820	0/774	0/858	17/809	0/000	240		10/05	
Rezaei&all	1393.	0/888	0/859	0/912	22/197	0/000	250		10/07	
Azimi&all	1394.	0/418	0/312	0/514	7/138	0/000	260		10/08	
Ahmadi&all	1399.	0/750	0/696	0/796	16/768	0/000	300		10/13	
Zarei	1401.	0/290	0/188	0/386	5/391	0/000	329		10/16	
Fatemi&all	1395.	0/670	0/609	0/723	15/319	0/000	360		10/18	
Akbar-p&all	1394.	0/705	0/651	0/752	17/122	0/000	384		10/20	
Salimi&all	1394.	0/573	0/504	0/635	13/153	0/000	410		10/22	
		0/656	0/522	0/758	7/448	0/000				

Meta Analysis

نتایج جدول شماره (۳)، نشان می‌دهد که، مطالعه رضایی و همکاران با اندازه اثر (۰.۸۸) بیشترین نقش و مطالعه زارعی با اندازه اثر (۰.۲۹) کمترین نقش در اندازه اثر کل داشته‌اند. وزن هر یک از مطالعات بر روی نمودار مدل تصادفی نشان می‌دهد که، هر یک از ده مطالعه مورد بررسی تقریباً دارای وزن همسان و همگون و نقش آنها در تبیین و اندازه اثر کل یکسان بوده است. علی‌رغم اینکه حجم نمونه و میزان اندازه اثر هر یک از مطالعات برابر نبوده است ولی به لحاظ وزنی و اهمیت، هیچ کدام از مطالعات در تحلیل نهایی اندازه اثر کل با هم تفاوت زیادی نداشته و همه مطالعات به لحاظ وزنی نقش پررنگی در تحلیل داشته‌اند. همه مطالعات در سطح اطمینان (۰.۹۹) درصداً رابطه معنادار نقش خانواده در گرایش فرزندان به بزهکاری و جرم را تأیید و هیچ یک از مطالعات با نقطه‌خنی نمودار (نقطه تلاقی صفر) برخوردی نداشته و این نشان از تأیید رابطه توسط همه مطالعات در سطحی نزدیک به نقطه‌برش ایده آل بوده است.

بررسی فرض همگنی مطالعات

جدول شماره ۶: همگنی اندازه‌های اثر

Table No. (6); Homogeneity of effect sizes

Heterogeneity			
Q-value	Df	P value	I squared
269.88	9	0.000	96.668

برای انتخاب مدل با اثرات ثابت یا تصادفی از معادله "Q" کوکران استفاده می‌شود و فرض همگن بودن مطالعات برای انتخاب مدل اثر ثابت در راستای تحلیل به سطح معناداری

این معادله بستگی دارد. تأیید فرض صفر H_0 و غیرمعنادار بودن کوکران به معنای استفاده از مدل با اثرات ثابت و استفاده از این مدل در ادامه تحلیل داده‌ها است و در صورتی که فرض صفر تأیید نشود و معادله کوکران معنادار شود در واقع در ادامه تحلیل داده‌ها از مدل با اثرات تصادفی استفاده می‌کنیم. همانطور که مشاهده می‌شود مقدار P در سطح اطمینان ۹۵٪ (معیار) و حتی بیشتر معناداری (۰.۰۰۰) رانشان می‌دهد و این به معنای رد فرض صفر و بهره‌گیری از مدل اثرات تصادفی در ادامه تحلیل است. بنابراین با توجه به شاخص کوکران، وسطح معناداری این شاخص، معیار مطالعه در ادامه تحلیل مدل اثر تصادفی خواهد بود. مقدار I^2 نشان از مقدار واریانس تبیین شده بین مطالعات دارد که این میزان به نزدیک (۰.۹۷) رسیده است و (۰.۳) مابقی مربوط به واریانس تبیین شده درون مطالعات است. df ، به مقدار (۹) همان درجه آزادی مطالعات است که حاصل تعداد مطالعات تفریق بر عدد یک است.

قیاس اندازه اثر کل (r) در دو مدل مفروض

جدول شماره ۷: اندازه اثر و معناداری کل

Table No. (7); Effect size and total significance

Model	Effect size and 95% interval				Z- value	P-value
	Number studies	Point esential	Lower limit	Upper limit		
Fixed	10	0. 653	0. 636	0. 674	41. 05	0. 000
Random	10	0. 656	0. 522	0. 758	7. 44	0. 000

نتایج جدول شماره (۷) نشان دهنده تعداد مطالعات مورد بررسی، اندازه‌های اثر کل در مدل اثر ثابت و تصادفی و کران بالا و پایین فاصله اطمینان، مقدار Z (همان اصلاح شده ضریب پیرسون است، نقطه برش و معیار اعتبار ارقام Z این شاخص قدر مطلق مقادیر بالاتر از ۱.۹۶) و سطح معناداری کل در دو مدل خواهد بود. که ده مطالعه با اندازه اثر کل (۰.۶۵۳) و (۰.۶۵۶) در مدل اثر ثابت و تصادفی بوده است. سطح معناداری (۰.۰۰۰) نشان می‌دهد که با ۰.۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت که رابطه بین اثرات نهاد خانواده بر گرایش به بزهکاری، جرم و اعتیاد در جوامع آماری مورد مطالعه بین حداقل (۰.۶۳) و حداکثر (۰.۶۷) در مدل اثر ثابت و با (۰.۹۹) درصد اطمینان می‌توان گفت که رابطه بین اثرات نهاد خانواده بر گرایش به بزهکاری، جرم و اعتیاد در جوامع آماری مورد مطالعه حداقل (۰.۵۲) و حداکثر (۰.۷۵) در مدل اثر تصادفی تبیین می‌شود یا قرار دارد. این فاصله اندک میان کران پایین و بالای مطالعات در کل نشان از انحراف استاندارد اندک و خطای معیار محدود مطالعات خواهد بود.

- شاخص Z (اصلاح شده ضریب پیرسون یا اندازه‌های اثر هریک از مطالعات)؛ نقطه برش مدنظر برای این شاخص قدر مطلق اعداد بزرگتر از (۱.۹۶) خواهد بود و از آنجایی که این مقدار در مدل با اثر تصادفی از نقطه برش فاصله زیادی دارد و بزرگتر است (۷.۴۴)، می‌توان از معتبر بودن نتایج مدل خبر داد. مقدار P با توجه به اینکه سطح اطمینان (۰.۹۵) برای فواصل اطمینان و مقدار کوچکتر از (۰.۰۵) برای شاخص P لحاظ شده است؛ بنابراین مقادیر (۰.۰۰۰) نشان از سطح اطمینان (۰.۹۹)، دارد.

برآورد اندازه اثر کل (r)

جدول شماره ۸؛ معیار کوهن برای برآورد اندازه‌های اثر (r)

Table No. (8); Cohen criterion for estimating effect sizes (r)

Cohen criterion	
اندازه اثر	نقطه برش
اندازه اثر ضعیف	0. 10
متوسط	0. 30
بزرگ	0. 50
خیلی بزرگ	0. 70

معیار کوهن برای تعیین اندازه‌های اثر یا همان ضرایب رگرسیون (r) هریک از مطالعات مورد مطالعه استفاده می‌شود. همچنین با استفاده از معیار کوهن میتوان اندازه اثر کل را تحلیل و به نتیجه گیری در مورد تعمیم نتایج و اطمینان از نتایج رابطه میان اثر محیط خانواده برگرایش به رفتارهای بزهکاری و جرم در جامعه دست یافت. مطالعه رضایی و همکاران در سال ۱۳۹۴، ضریب رگرسیون (۰.۸۸) بیشترین اندازه اثر و بیشترین اثر در اندازه اثر کل و مطالعه زارعی در سال ۱۴۰۱، با ضریب رگرسیونی (۰.۲۹) کمترین اندازه اثر و کمترین اثر در اندازه اثر داشته‌اند. تقریباً تمامی اندازه‌های اثر در مدل اثر تصادفی برطبق نقطه برش کوهن دارای اندازه اثر متوسط به بالا بوده است. میزان اندازه اثر کل بر طبق معیار کوهن و نقطه برش مد نظر (۰.۶۵۶) بوده است و این میزان نشان از اندازه اثر کل نزدیک به معیار بسیار بزرگ کوهن است و می‌توان ادعا کرد که اندازه اثر کل یا ضریب همبستگی کل تقریباً نزدیک به برش برتر معیار کوهن بوده است یعنی همان (۰.۷۰) و این نشان از اعتبار مدل دارد.

جدول شماره ۴؛ تحلیل حساسیت مدل
Table No. (4); Model sensitivity analysis

Study	Year	Statistics with study removed				Correlation (95% CI) with study removed	
		Point	Lower limit	Upper limit	Z-Value	p-Value	
Farzaneh&all	1394.	0/662	0/521	0/768	7/114	0/000	○
Asgari&all	1390.	0/671	0/530	0/776	7/149	0/000	○
Chalapi&all	1390.	0/632	0/486	0/743	6/826	0/000	○
Rezaei&all	1393.	0/614	0/491	0/714	7/849	0/000	○
Azimi&all	1394.	0/677	0/542	0/778	7/453	0/000	○
Ahmadi&all	1399.	0/644	0/491	0/758	6/593	0/000	○
Zarei	1401.	0/686	0/570	0/776	8/527	0/000	○
Fatemi&all	1395.	0/654	0/499	0/769	6/523	0/000	○
Akbar-p&all	1394.	0/650	0/493	0/766	6/475	0/000	○
Salimi&all	1394.	0/664	0/513	0/776	6/705	0/000	○
		0/656	0/522	0/758	7/448	0/000	◆

-1/00 -0/50 0/00 0/50 1/00
Favours A Favours B

Meta Analysis

نتایج حاصل در جدول شماره (۴)؛ یکی از شاخص‌هایی که در فراتحلیل به محقق کمک می‌کند که به اهمیت هریک از مطالعات مورد بررسی در اندازه اثر کل پی ببرد، تحلیل حساسیت است. در تحلیل حساسیت معمولاً از روی نتایج مدل، فواصل اطمینان و میزان اندازه‌های اثر می‌توان به اهمیت آن مطالعه در نتایج فراتحلیل و اندازه اثر کل پی بُرد. با توجه به نتایج می‌توان اینگونه بیان کرد که با حذف مطالعه فرزانه و همکاران از روند بررسی اندازه اثر کل به (۰.۶۶۲) خواهد رسید، همینطور نتایج حاصل شده، نشان می‌دهند که با حذف هریک از مطالعات اندازه اثر کل مدل اثر تصادفی مدنظر تغییری آنچنانی نه به صورت نزولی و نه، بصورت صعودی و افزایشی نخواهد داشت و حذف هر یک از مطالعات از روند کار، تأثیری در اندازه اثر و نتایج فراتحلیل نخواهد داشت. یکی دیگر از نشانه‌های عدم بی تأثیری هریک از ۱۰ مطالعه در اندازه اثر کل مقدار p و کران بالا و پایین فاصله اطمینان است که نشان می‌دهند همه مطالعات با اطمینان (۰.۹۹) درصد معناداری رابطه میان تأثیر محیط خانواده بر بزهکاری، جرم و اعتیاد فرزندان را تأیید و همینطور کران بالا و پایین هیچ کدام از مطالعات با نقطه خنثی نمودار (نقطه صفر) تلاقی پیدا نکرده است. ضریب همبستگی مطالعه زارعی که با حذف آن اندازه اثر کل تنها به میزان (۰.۰۳) افزایش می‌یابد بیشترین تأثیر در تحلیل حساسیت بر روی اندازه اثر کل داشته است، اما به علت ناچیز بودن این تغییر، در مدل و تحلیل اثری ندارد و معمولاً از آن چشم‌پوشی می‌شود.

جدول شماره ۵؛ تحلیل تجمعی مدل تصادفی

Table No. (5); Cumulative analysis of stochastic models

Study	Year	Cumulative statistics					Total	Cumulative correlation (95% CI)
		Point limit	Lower limit	Upper limit	Z-Value	p-Value		
Farzaneh&all	1394.	0/589	0/390	0/735	5/014	0/000	58	
Asgari&all	1390.	0/518	0/422	0/603	9/110	0/000	258	
Chalapi&all	1390.	0/662	0/346	0/843	3/583	0/000	498	
Rezaei&all	1393.	0/741	0/490	0/879	4/485	0/000	748	
Azimi&all	1394.	0/691	0/419	0/849	4/127	0/000	1008	
Ahmadi&all	1399.	0/702	0/504	0/830	5/388	0/000	1308	
Zarei	1401.	0/657	0/432	0/805	4/749	0/000	1637	
Fatemi&all	1395.	0/659	0/477	0/787	5/694	0/000	1997	
Akbar-p&all	1394.	0/664	0/513	0/776	6/705	0/000	2381	
Salimi&all	1394.	0/656	0/522	0/758	7/448	0/000	2791	
		0/656	0/522	0/758	7/448	0/000		

Meta Analysis

تحلیل تجمعی یکی از شاخص‌هایی است که نشان می‌دهد، با تجمیع اندازه‌های اثر و افزون تر شدن اثر تجمعی مطالعات بعدی، اندازه اثر کل و همینطور دامنه فواصل اطمینان مطالعات تا چه اندازه متأثر از تحلیل تجمعی اندازه‌های اثر بوده است. با توجه به نتایج جدول شماره (۵) می‌توان اذعان داشت که مقدار اندازه اثر (۰.۵۸۹) در مطالعه نخست (فرزانه و همکاران)، صرفاً مختص به مطالعه منفرد آنهاست و در ردیف دوم و مطالعه دوم مقدار اندازه اثر (۰.۵۱۸) تجمیع اندازه‌های اثر دوم مطالعه فرزانه همکاران و عسگری همکاران است. همینطور اندازه اثر (۰.۶۶۲) مربوط به سه مطالعه نخست می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد که با تجمیع اندازه‌های اثر هرچه به مطالعات ما افزوده شده است مقدار اندازه اثر تجمعی به اندازه اثر کل نزدیک تر شده است و نمودار انباشت شکل باثبات تری به خود گرفته است و اندازه‌های اثر به هم نزدیک تر شده‌اند. همچنین نتایج نشان می‌دهد دامنه فاصله اطمینان هر یک از مطالعات در نمودار انباشت با افزون تر شدن مطالعات به فراتحلیل کوتاه تر و انحراف استاندارد کوچک تر شده است. به دلیل اینکه با تجمیع اندازه‌های اثر، همه مطالعات تفاوت معنادر با صفر و دور از نقطه تلاقی و برخورد با صفر در نمودار انباشت هستند می‌توان نتیجه گرفت که تحلیل تجمعی مدل به هیچ از مطالعات حساسیت خاصی نشان نداده است.

سوءگیری یا آریب ناشی از انتشار

یکی از بخش‌های مهم در راستای ارزیابی معتبر بودن فراتحلیل بررسی آریب یا سوءگیری انتشار با استفاده از آزمون‌های موجود و نمودار قیفی یا فائل پلات است که در ادامه کار به هر کدام از آنها اشاره شده است. به واقع یکی از عواملی که گاهاً سبب این سوءگیری و عدم تقارن مطالعات می‌شود عدم دسترسی محقق به تمام مطالعات در زمینه موضوع یا رابطه مورد بررسی

است. که به منظور بالا بردن اعتبار فراتحلیل از آزمون‌های اِگر، بک و مَزمدار و درنهایت ترسیم فانل پلات برای تقارن پراکندگی مطالعات استفاده شده است.

آزمون رگرسیون اِگر

جدول شماره ۹؛ نتایج آزمون رگرسیون اِگر

Table No. (9); Egger regression test results

Intercept	1. 397
Standard error	8. 742
95% lover limit(2tailed)	-18. 77
95% uper limit(2tailed)	21. 57
t-value	0. 159
Df	9
P-value(1tailed)	0. 438
P-value(2tailed)	0. 877

یکی از شاخص‌های مدنظر برای اعتبار نتایج فراتحلیل و بررسی سوءگیری انتشار آزمون رگرسیون اِگر^۱ است. روش اِگر توان پیش بینی بیش از یک متغیر را داراست به همین دلیل قوی ترین شاخص برای سوءگیری‌ها از جمله انتشار است. در این روش از ارزش‌های حقیقی اندازه اثر برای پیش بینی استفاده می‌شود. تفسیر شاخص‌های این آزمون ه این صورت است که مقدار عرض از مبدأ (intercept) رابطه معکوس با مقدار P دارد، بدین شکل که هرچه مقدار عرض از مبدأ افزایش یابد مقدار P کاهش می‌یابد و نتایج را به سمت اُریب می‌کشاند. در این آزمون تأیید فرض صفر (۰.۴۳۸ - ۰.۸۷۷) به معنای معتبر بودن فراتحلیل و عدم اُریب از جمله انتشار خواهد بود و تقارن پراکندگی مطالعات در فانل پلات را تأیید می‌کند. تقارن پراکندگی مطالعات در دوسوی خط تقارن (اندازه اثر متوسط) و در رأس هرم قیفی به معنای خطای استاندارد محدودتر و اعتبار فراتحلیلی است. در واقع تقارن به معنای پراکندگی متقارن مطالعات در دوسوی خط تقارن (اندازه اثر متوسط). با توجه به مقدار P در دوسطح فرض صفر تأیید می‌شود و این امر، تقارن در پراکندگی مطالعات را تأیید می‌کند.

آزمون رتبه‌ای بک و مَزمدار

جدول شماره ۱۰: نتایج آزمون همبستگی بک و مَزمدار

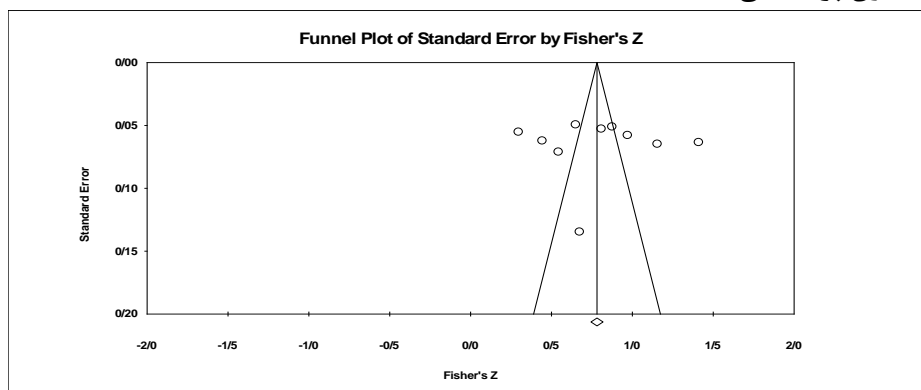
Table No. (10); Beck and Mazdar correlation test results

Kendalls S statistic(P-Q)	5. 00
T au	0. 088
P-value(1tailed)	0. 366
P-value(2tailed)	0. 720

^۱. Egger

یکی دیگر از شاخص‌ها برای معتبر بودن فراتحلیل و عدم تأثیر فراتحلیل از ارباب از جمله ارباب انتشار مدنظر است، معیار رتبه‌ای بگ و زممدار^۱ است. آزمون همبستگی بگ و زممدار، همبستگی رتبه‌ای (تائوکندال) بین اندازه اثر استاندارد و وراریانس این اثرات را مشخص می‌کند. تفسیر در این شاخص بدین صورت است که تأیید فرض صفر به معنای رابطه بین اندازه اثر و دقت فراتحلیل است و عدم تأیید فرض صفر اندازه اثر و دقت فراتحلیل را زیر سؤال می‌برد. همانطور که در جدول شماره (۱۰) مشاهده می‌شود مقدار تائوکندال (۰.۰۸۸) و معناداری فرض صفر در دوسطح یک و دو تأیید می‌شود (۰.۳۶۰ و ۰.۷۲۰)، و این امر نشان از تقارن میان مطالعات و پراکندگی مطالعات در دوسوی خط میانی (اندازه اثر) نمودار فانل پلات است و فراتحلیل، در سطحی نسبی معتبر و نتایج تحقیق تحت تأثیر ارباب قرار نمی‌گیرد. تأیید فرض صفر در نتایج بدست آمده نشان از معتبر بودن فراتحلیل و عدم تأثیر نتایج از ارباب بخصوص ارباب انتشار خواهد بود. و تقارن پراکندگی مطالعات در نمودار کیفی^۲ تأیید می‌شود.

تقارن پراکندگی مطالعات

نمودار شماره ۱؛ نمودار کیفی (تقارن پراکندگی مطالعات)

Graph number (1); funnel plot

همانطور که در نمودار کیفی مشاهده می‌شود تعداد ۹ مطالعه در رأس هرم کیفی قرار گرفته و از خط رأس (اندازه اثر کل) فاصله آنچنان زیاد ندارند و این به معنای فاصله اطمینان محدود و میزان خطای اندک یا ارباب محدود بخصوص در انتشار و اعتبار فراتحلیل است. یک مورد از

^۱ . Begg and Mazumdar

^۲ .Funnel plot

مطالعات در پایین هرم کیفی مشاهده می‌شود و این امر به علت حجم نمونه پایین مطالعه مورد بررسی بوده است که همین امر انحراف استاندارد این مطالعه را نیز بالاتر برده است.

نتیجه گیری

یکی از مسائلی که امروزه در دنیای مدرن دامن گیر فرزندان جامعه می‌شود گرایش کودکان، نوجوانان و جوانان به جرم و ابعاد مختلف بزهکاریهای اجتماعی از جمله، اعتیاد، قمار، الکلیسم، دعوای خیابانی، پرسه زنی و ولگردی وغیره است. اندیشمندان جامعه شناسی و روانشناسی علل این گرایش را در عوامل فردی، روحی و روانی و عوامل ساختی، نهادی جستجو می‌کنند. اگرچه عوامل متعددی در بروز جرم و بزهکاریهای اجتماعی (فرصت‌های ناعادلانه، گروه همسالان بزهکار، فقر و نابرابری، یادگیری‌های اجتماعی، نظارت‌های اجتماعی شدید) دخیل هستند، اما در گام اول این خانواده‌ها هستند که نقش تعیین کننده‌ای در سرنوشت فرزندان خود دارند، به گونه‌ای که می‌توانند کودک را به راه راست هدایت کنند، زیرا محیط خانواده اولین محیطی است که فرد در آن رشد می‌کند و هنجارها را می‌آموزد، رفتارهای والدین و اعضای خانواده نیز در نوع واکنش افراد مؤثر است. این واکنش‌ها نقش بسزایی در زمینه شکل گیری شخصیت در بزرگسالی دارند. نوجوانان در این سن باید به خودشناسی برسند و استعدادهای خود را بشناسند و این مستلزم حضور والدین است که می‌خواهند در این راه به آنها کمک کنند. در غیر این صورت آنها به طور غیر فعال در جامعه درگیر خواهند شد. از سوی دیگر به دلیل عدم کنترل والدین و نبود رابطه خوب بین فرزندان و والدین، بی توجهی و تبعیض میان فرزندان، خشونت‌های خانواده، خشک و مقرراتی بودن روابط خانواده، آزادی بیش از حد و سهل انگاری، ناسازگاریهای والدین، سابقه جرم در خانواده، زمینه را برای پیوستن فرزندان به هر باند قانون شکن و منحرفی فراهم و آنها را به بیراهه می‌کشاند. با توجه به اهمیت موضوع و نقشی که خانواده و عملکردهای آن می‌تواند در سلامت روحی و روانی و هدایت فرزندان داشته باشد، در این مقاله به فراتحلیل تحقیقات انجام شده در زمینه نقش خانواده در بزهکاری، جرم و اعتیاد فرزندان پرداختیم.

نتایج، نشان می‌دهد که وزن هر یک از مطالعات در مدل اثر ثابت برعکس مدل تصادفی، رابطه مستقیمی با حجم نمونه داشته است. به گونه‌ای که مطالعاتی که از حجم نمونه بیشتری برخوردار بوده‌اند، وزن آن مطالعه در نمودار اثرات ثابت بیشتر از بقیه مطالعات بوده است (نگاه کنید به جدول ۲)، در حالی که این موضوع برای مدل اثرات تصادفی صادق نبوده است و وزن

مطالعات متأثر از حجم نمونه نبوده است و همگونی در وزن مطالعات در نمودار تصادفی مدل مشهود است (نگاه کنید به جدول ۳).

از شاخص Q کوکران مقدار P برای رسیدن به مدل انتخابی برای تحلیل استفاده شد، تأیید فرض صفر H_0 به معنای انتخاب مدل تصادفی و عدم تأیید آن به معنای انتخاب مدل ثابت بوده است. با توجه به نتایج و مقدار $Q=88.269$ و سطح 0.99 درصدی معناداری رابطه (0.000) و تأیید فرض صفر برای ادامه فرایند تحلیل از مدل اثرات تصادفی استفاده شد. با توجه به مقادیر برشی شاخص کوهن اندازه‌های اثر در هریک از مطالعات برآورد شد، نتایج نشان داد که مطالعه رضایی و همکاران دارای بیشترین اندازه اثر (0.88) و مطالعه زارعی دارای کمترین اندازه اثر (0.29) در اندازه اثر متوسط داشته‌اند. با توجه به معیار کوهن متوسط اندازه اثر 10 مطالعه مورد بررسی در سطحی نزدیک به معیار بسیار بزرگ برآورد شد (0.656). میزان اندازه اثر کل در مدل اثر تصادفی (0.656) حاکی از آن است که، نقش خانواده در بزهکاری، جرم و اعتیاد فرزندان با ضریب همبستگی یا اندازه اثر کل (0.65) در فاصله اطمینان حداقل (0.52) و حداکثر (0.75) و با توجه به سطح معناداری (0.000) با اطمینان (0.99) تأیید می‌شود. نتایج، نشان می‌دهد که با حذف هریک از مطالعات اندازه اثر کل مدل اثر تصادفی مدنظر تغییری آنچنانی نه به صورت نزولی و نه، بصورت صعودی و افزایشی نخواهد داشت و حذف هر یک از مطالعات از روند کار، تأثیری در اندازه اثر و نتایج فراتحلیل نخواهد داشت. یکی دیگر از نشانه‌های عدم بی تأثیری هریک از 10 مطالعه در اندازه اثر کل مقدار P و کران بالا و پایین فاصله اطمینان است که نشان می‌دهند همه مطالعات با اطمینان (0.99) درصد معناداری رابطه میان تأثیر محیط خانواده بر بزهکاری، جرم و اعتیاد فرزندان را تأیید و همینطور کران بالا و پایین هیچ کدام از مطالعات با نقطه خنثی نمودار (نقطه صفر) تلاقی پیدا نکرده است (نگاه کنید به جدول ۴) با تجمیع اندازه‌های اثر هرچه به مطالعات ما افزوده شده است مقدار اندازه اثر تجمعی به اندازه اثر کل نزدیک تر شده است و نمودار انباشت شکل باثبات تری به خود گرفته است و اندازه‌های اثر به هم نزدیک تر شده‌اند. همچنین نتایج نشان می‌دهد دامنه فاصله اطمینان هریک از مطالعات در نمودار انباشت با افزون تر شدن مطالعات به فراتحلیل کوتاه تر و انحراف استاندارد کوچک تر شده است (نگاه کنید به جدول ۵). همچنین با توجه به مقادیر شاخص رگرسیون اگر (1.39) و مقدار P مرتبط در دو دامنه ($0.43 - 0.87$) به عنوان مهمترین شاخص سوگیری فراتحلیل و نمودار قیفی، تقارن پراکندگی و عدم سوگیری انتشار مطالعات مورد بررسی، و اعتبار فراتحلیل با سطوحی از کمترین انحراف استاندارد، تأیید شده است. برای برنامه‌های مربوط به خانواده، سه راهبرد مداخله‌ای کافی در نظر گرفته می‌شود:

برنامه‌های آموزشی - تربیتی والدین؛

هدف این نوع برنامه اساساً آموزش به والدین است که چگونه از تکنیک‌های انضباط کافی، نظارت و کنترل متوازن استفاده کنند و چگونه برای کودکان و جوانانی که تمایل به نافرمانی از قوانین دارند محدودیت‌های واضح و ثابتی تعیین کنند. آموزش والدین از رویکردی ساختاریافته استفاده می‌کند که عمدتاً برای بهبود روابط خانوادگی و کمک به والدین در استفاده از تکنیک‌های مناسب تربیت کودک طراحی شده است. تمرکز روی عوامل: نظارت ضعیف والدین؛ سوء مدیریت اختلافات خانوادگی؛ پیوندهای خانوادگی ضعیف؛ خشونت خانوادگی؛ خواهر و برادر با مشکلات رفتاری؛ استفاده از تنبیه بدنی؛ نظم و انضباط ناسازگار.

برنامه‌های خانواده درمانی؛

خانواده درمانی یک رویکرد چند بعدی را اتخاذ می‌کند که ترکیبی از آموزش والدین، آموزش جوانان و بهبود پویایی خانواده است. برنامه‌های خانواده درمانی اساساً با هدف بهبود ارتباطات و تعامل بین والدین و فرزندان و غنی‌سازی شیوه‌های والدین برای حل بهتر مشکلات پیش‌آمده انجام می‌شوند. تمرکز روی عوامل: فعالیت‌های مرتبط با باند؛ بزهکاری؛ سوء مصرف مواد؛ پرخاشگری و خشونت

برنامه‌های رویکرد یکپارچه؛

رویکرد یکپارچه شامل مشارکت چندین شریک (خدمات بهداشتی و اجتماعی، آموزش، عدالت، پلیس، متخصصان سلامت روان، درمان سوء مصرف مواد و غیره) است. هدف برنامه‌های رویکرد یکپارچه در درجه اول شکستن انزوای خانواده با ترکیب، به شیوه‌ای شخصی، طیف گسترده‌ای از خدمات و شبکه‌های پشتیبانی برای خانواده و جوانان است. این رویکرد همچنین این واقعیت را در نظر می‌گیرد که عوامل خطر از چندین حوزه (محل، مدرسه، دوستان، خانواده و ویژگی‌های فردی جوانان) می‌آیند.

انتخاب برنامه‌های ارائه شده در اینجا بر اساس معیارهای زیر است: برنامه‌ها باید بر اساس خانواده باشد و باید عوامل خطر مرتبط با خانواده را هدف قرار دهد. جوانانی که هدف برنامه‌ها قرار گرفته‌اند باید به عنوان جوانانی شناخته شوند که در معرض خطر ابتلا به رفتار بزهکارانه هستند یا قبلاً در فعالیت‌های بزهکارانه درگیر شده‌اند. و نتایج برنامه باید با ارزیابی‌هایی که کاهش خطر بزهکاری نوجوانان، کاهش عوامل خطر یا تقویت عوامل محافظتی را تأیید می‌کند، پشتیبانی شود.

منابع و مآخذ

- احمدی، آرمیندخت؛ صابری، سیدمهده؛ پورنقاش، سیدسعید؛ ارجمندنی، علی اکبر (۱۳۹۹). تأثیر عملکرد خانواده بر بروز بزهکاری در نوجوانان کانون اصلاح و تربیت شهر تهران، فصلنامه دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی شماره ۴.
- جعفری لنگرودی، محمد جعفر (۱۳۸۶)، اصطلاحات حقوق، تهران: انتشارات گنج دانش، چاپ سوم.
- چلیپی، مسعود؛ روزبهانی، توران (۱۳۹۰). نقش خانواده بعنوان عامل و مانع بزهکاری با تأکید بر این نظم درون خانواده، پژوهشنامه علوم انسانی، شماره ۲۹.
- رضایی احمد؛ اسلامی بهروز؛ مهدی پور خراسانی، ملیحه (۱۳۹۳). نقش خانواده در گرایش جوانان به اعتیاد، فصلنامه مطالعات جامعه شناسی جوانان، شماره ۱۵.
- زارعی، سلمان (۱۴۰۱). تعارض زناشویی والدین و گرایش به سوء مصرف مواد نوجوانان: نقش تعدیل کنندگی افسردگی و ذهن آگاهی، فصلنامه اعتیاد پژوهی، شماره ۶۳.
- سلیمی، هادی؛ گوهری، شیوا؛ کرمانشاهی، فاطمه؛ جاودان، موسی (۱۳۹۴). پیش بینی گرایش به اعتیاد بر اساس مدل فرایند و محتوای خانواده در دانش آموزان. فصلنامه اعتیاد پژوهی، شماره ۳۴.
- شامیاتی، هوشنگ (۱۳۸۹). بزهکاری کودک و نوجوان، تهران: انتشارات مجد، چاپ چهاردهم.
- صلاحی، جاوید (۱۳۸۹). اطفال عمومی در بزهکاری نوجوانان، تهران: انتشارات میزان، چاپ هشتم.
- عسگری پرویز؛ صفرزاده، سحر؛ قاسمی مفرد، مریم (۱۳۹۰). رابطه جو عاطفی خانواده و جهت گیری مذهبی با گرایش به اعتیاد، دوفصلنامه مطالعات اسلام و روانشناسی.
- عظیمی، لیلا؛ ابراهیمی، جعفر؛ عزیزی، حمدالله (۱۳۹۴). بررسی عوامل مؤثر بر ارتکاب نوع جرم مردان مجرم در زندان شهر اردبیل، فصلنامه مطالعات علوم اجتماعی ایران، شماره ۴۴.
- علی اکبرپور، جواد؛ راد، فیروز (۱۳۹۴). بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با میزان گرایش به ارتکاب جرم در مناطق در گانه تبریز، مطالعات جامعه شناسی، شماره ۲۶.
- فاطمی، داود؛ رحیمی، عارف؛ سعادت، موسی؛ عباس زاده، محمد (۱۳۹۵). بررسی نقش خانواده در بزهکاری فرزندان، موردی شهر زنجان. پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، شماره ۱۴.

- فرزانه، سیف اله؛ ملانیا جلودار، شهرام؛ زمانی راد، اسماعیل (۱۳۹۴). بررسی عوامل خانوادگی مؤثر بر گرایش نوجوانان ۱۲ تا ۱۸ ساله به بزهکاری، فصلنامه مطالعات جامعه شناسی جوانان، شماره ۱۸.
- کیگان، جروم؛ هنری ماسن، پاول (۱۳۷۴). رشد و شخصیت کودک، ترجمه مهشید یاسایی، تهران: نشر مرکز، چاپ هشتم.
- گلچین، مسعود (۱۳۸۵). انحرافات اجتماعی جوانان از آئینه پژوهش‌ها، نامه علوم اجتماعی، شماره ۲۸.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۳). جامعه شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نی.
- محمدپور، اسمعه (۱۳۸۰). پرخاشگری و بزهکاری در کودکان و نوجوانان، تهران: دانشگاه تربیت معلم.
- محمدی اصل، عباس (۱۳۸۵). بزهکاری نوجوانان و نظریه‌های انحراف اجتماعی، تهران: نشر علم، چاپ اول.
- Agnew, R. & Brezina, T. (1997). Relational problems with peers, gender, and delinquency. *Youth & Society*, 29, 84-111.
- Anderson, C. A. (2000). AGGRESSION. *Encyclopedia of Sociology*. 2nd addition, 1.
- Bandura, A. , Ross, D. , and Ross, S. (1963). Imitation of film-mediated aggressive models. In Greer, C. (2010). (Ed.). *Crime and media: A reader*. London: Routledge
- Demuth, S. , & Brown, S. (2004). Family structure, family processes, and adolescent delinquency: The significance of parental absence versus parental gender. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 41(1), 58-81.
- Garbarino, J. & Plantz, M. (1986). Child abuse and juvenile delinquency: What are the links? In J. Garbarino, C. Schellenbach, & J. Sebes (Eds.), *troubled youth, troubled families* (pp. 27-39). New York: Aldine de Gruyter.
- Gassin, R. (1900). *Criminologie*. Éditeur: Dalloz; Édition: 2e éd (janvier 1900), Collection: Précis Dalloz.
- Haber, J. R. Bucholz, K. K. , Jacob, T. , Grant, J. D. , Scherrer, J. S. , Sartor, C. E. , Duncan, A. E. , & Heath, A. (2010). Effect of paternal alcohol and drug dependence on offspring conduct disorder: Gene-environment interplay. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs*, 17, 652-663.
- Keegan, Jerome; Henry Masson, Powell (1374). *Child growth and personality*, translated by Mahshid Yasai, Tehran: Markaz Publishing, 8th edition.

- Loeber, R. , &Stouthammer-Loeber, M. (1986). Family factors as correlates and predictors of juvenile conduct problems and delinquency. In M. Tonry and N. Morris (Eds.), Crime and justice, vol. 7. Chicago: University of Chicago Press
- McCord, J. , Widom, C. S. , and Crowell, N. A. , eds. 2001. Juvenile Crime, Juvenile Justice. Panel on Juvenile Crime: Prevention, Treatment, and Control. Washington, DC: National Academy Press.
- Widom, C.S. (1989a). Child abuse, neglect, and adult behavior: Research design and findings on criminality, violence, and child abuse. *American Journal of Orthopsychiatry*, Vol 59(3), Jul 1989, 355-36